DOMSTOLENS DOM (tredje avdelningen)

den 8 september 2005 *

I mål C-416/02,

angående en talan om fördragsbrott enligt artikel 226 EG, som väckts den 19 november 2002,

Europeiska gemenskapernas kommission, företrädd av G. Valero Jordana, i egenskap av ombud, med delgivningsadress i Luxemburg

sökande,

med stöd av:

Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland, företrätt av K. Manji, därefter av C. White, båda i egenskap av ombud, biträdda av D. Wyatt, QC, med delgivningsadress i Luxemburg,

intervenient,

* Rättegångsspråk: spanska.

mot

Konungariket Spanien, företrätt av N. Díaz Abad, i egenskap av ombud, med delgivningsadress i Luxemburg,

svarande,

meddelar

DOMSTOLEN (tredje avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden A. Rosas samt domarna J.-P. Puissochet (referent), S. von Bahr, U. Lõhmus och A. Ó Caoimh,

generaladvokat: C. Stix-Hackl,

justitiesekreterare: avdelningsdirektören M.M. Ferreira,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 15 december 2004,

och efter att den 12 maj 2005 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Europeiska gemenskapernas kommission har yrkat att domstolen skall fastställa att Konungariket Spanien har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter

— enligt artiklarna 4, 9 och 13 i rådets direktiv 75/442/EEG av den 15 juli 1975 om avfall (EGT L 194, s. 39; svensk specialutgåva, område 15, volym 1, s. 238), i dess lydelse enligt rådets direktiv 91/156/EEG av den 18 mars 1991 (EGT L 78, s. 32; svensk specialutgåva, område 15, volym 10, s. 66) (nedan kallat direktiv 75/442), genom att inte vidta de åtgärder som krävs för att följa dessa,

— genom att inte vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att avfallet från den anläggning för svinuppfödning som är belägen på platsen El Pago de la Media Legua bortskaffas eller återvinns utan att människors hälsa utsätts för risker och utan att miljön skadas, genom att låta anläggningen drivas utan ett sådant tillstånd som krävs enligt nämnda direktiv och genom att inte utföra de regelbundna inspektioner som erfordras för en anläggning av detta slag,

— enligt artiklarna 2 och 4.2 i rådets direktiv 85/337/EEG av den 27 juni 1985 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt (EGT L 175, s. 40; svensk specialutgåva, område 15, volym 6, s. 226) (nedan kallat direktiv 85/337 i dess ursprungliga lydelse) eller enligt detta direktiv i dess

lydelse enligt rådets direktiv 97/11/EG av den 3 mars 1997 (EGT L 73, s. 5) (nedan kallat direktiv 85/337) genom att underlåta att göra en bedömning av projektets inverkan på miljön såväl innan det genomfördes som innan det ändrades,

— enligt artiklarna 3 b, 5.1 och 7 i rådets direktiv 80/68/EEG av den 17 december 1979 om skydd för grundvatten mot förorening genom vissa farliga ämnen (EGT L 20, 1980, s. 43; svensk specialutgåva, område 15, volym 2, s. 211), genom att inte genomföra nödvändiga hydrogeologiska undersökningar inom det område som har förorenats,

— enligt artikel 5.2 i rådets direktiv 91/271/EEG av den 21 maj 1991 om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse (EGT L 135, s. 40; svensk specialutgåva, område 15, volym 10, s. 93), genom att inte säkerställa att avloppsvatten från tätorten Vera fått genomgå en sådan behandling som föreskrivs i artikeln, det vill säga en behandling som är mer långtgående än den som föreskrivs i artikel 4 i direktivet, samt

— enligt artikel 3.1, 3.2 och 3.4 i rådets direktiv 91/676/EEG av den 12 december 1991 om skydd mot att vatten förorenas av nitrater från jordbruket (EGT L 375, s. 1; svensk specialutgåva, område 15, volym 10, s. 192), genom att inte ange Mojácars flodmynning som känsligt område.

Tillämpliga bestämmelser

Bestämmelser om avfall

De gemenskapsrättsliga bestämmelserna

2 Avfall definieras i artikel 1 a första stycket i direktiv 75/442 som "varje föremål, ämne eller substans som ingår i de kategorier som anges i bilaga 1 och som innehavaren gör sig av med eller avser eller är skyldig att göra sig av med".

3 Enligt artikel 1 a andra stycket har kommissionen i uppgift att upprätta "en förteckning över vilket avfall som tillhör de kategorier som anges i bilaga 1". Kommissionen antog genom beslut 94/3/EG av den 20 december 1993 om en förteckning över avfall i enlighet med artikel 1 a i direktiv 75/442 (EGT L 5, 1994, s. 15; svensk specialutgåva, område 15, volym 13, s. 89) en "europeisk avfallskatalog", vilken bland annat, bland "[a]vfall från råvaruproduktion inom jordbruk", upptar "[a] nimaliska faeces, animalisk urin och gödsel (även använd halm) samt flytande avfall som uppsamlats separat och behandlats utanför produktionsstället". I inledningen till bilagan i beslutet anges att avfallskatalogen är "icke-uttömmande", att den omständigheten "att ett material finns med i avfallskatalogen ... inte [betyder] att detta material betraktas som ett avfall i alla sammanhang" och att det "[e]ndast [är] om materialet utgör avfall enligt definitionen [som det är] av betydelse att det finns med i katalogen".

4 Innehavaren definieras i artikel 1 c i samma direktiv som "avfallsproducenten eller den fysiska eller juridiska person som innehar avfallet".

5 I artikel 2 i direktiv 75/442 anges följande:

"1. Direktivet skall inte omfatta

a) gasformiga utsläpp till luften,

b) följande avfallsslag i den utsträckning de redan omfattas av annan lagstiftning:

...

iii) djurkadaver och jordbruksavfall i form av stallgödsel samt andra naturliga, ofarliga ämnen som används i jordbruk,

...

2. Bestämmelser som avser särskilda fall eller som kompletterar bestämmelserna i detta direktiv i fråga om hanteringen av vissa avfallskategorier kan komma att beslutas genom särdirektiv."

6 Följande föreskrivs i artikel 4 i direktivet:

"Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa att avfall återvinns eller bortskaffas utan fara för människors hälsa och utan att processer eller metoder används som kan skada miljön, och särskilt

— utan risker för vatten, luft, jord eller växter och djur,

— utan att medföra olägenheter genom buller eller lukt,

— utan att negativt påverka landskapet och områden av särskilt intresse.

Medlemsstaterna skall även vidta de åtgärder som krävs för att förbjuda övergivande, dumpning och okontrollerat bortskaffande av avfall."

7 Enligt artikel 9 i samma direktiv måste för genomförandet av, bland annat, nämnda artikel 4, varje inrättning eller företag som utför sådana åtgärder för bortskaffande av avfall som avses i bilaga 2 A erhålla ett tillstånd från den behöriga myndigheten. Ett sådant tillstånd skall bland annat omfatta mängd och slag av avfall, tekniska krav, de säkerhetsåtgärder som skall vidtas, platsen för bortskaffandet och behandlingsmetoden.

8 Artikel 13 i direktiv 75/442 lyder som följer:

"Inrättningar och företag som utför de verksamheter som avses i artikel 9–12 skall regelbundet inspekteras av de behöriga myndigheterna."

Den nationella lagstiftningen

9 I 2 § lag nr 10/1998 av den 21 april 1998 om avfall (BOE av den 22 april 1998), anges att "förevarande lag skall komplettera annan lagstiftning inom de områden som anges nedan med avseende på de aspekter som uttryckligen regleras genom dess specialbestämmelser:

...

b) bortskaffande och bearbetning av döda djur och avfall från djur, så som detta område regleras av kungligt dekret nr 2224/1993 av den 17 december 1993 om hygienföreskrifter om bortskaffande och bearbetning av djurkadaver och animaliskt avfall, och om skydd mot sjukdomsalstrande organismer i djurfoder ...

c) avfall från jordbruks- och kreatursanläggningar som består av stallgödsel och andra naturliga ofarliga ämnen som används i jordbruk, så som detta område regleras av kungligt dekret nr 261/1996 av den 16 februari 1996 om skydd mot

att vatten förorenas av nitrater från jordbruket, och av de bestämmelser som regeringen skall anta i enlighet med femte tilläggsbestämmelsen

..."

10 I femte tilläggsbestämmelsen föreskrivs att användningen som gödningsmedel i jordbruket av det avfall som avses i nämnda 2 § andra stycket c skall omfattas av de bestämmelser som regeringen antar härför och av de tilläggsbestämmelser som, i förekommande fall, antas av de självstyrande regionerna. Enligt samma tilläggsbestämmelse fastställs i dessa bestämmelser vilket slags och vilken mängd avfall som får användas som gödningsmedel liksom under vilka omständigheter denna verksamhet får äga rum utan tillstånd, och det föreskrivs att den skall genomföras utan fara för människors hälsa och utan att processer eller metoder används som kan skada miljön, bland annat genom att förorena vatten.

11 I enlighet med det bemyndigande i lag som följer av femte tilläggsbestämmelsen antog den spanska regeringen kungligt dekret nr 324/2000 av den 3 mars 2000, i vilket grundbestämmelser om planering av anläggningar för svinuppfödning fastställs (BOE av den 8 mars 2000). I 5 § B b i detta kungliga dekret stadgas att hanteringen av stallgödsel som härrör från anläggningar för svinuppfödning bland annat kan ske genom att avfallet återvinns som organiskt mineralgödningsmedel, i vilket fall anläggningarna skall förfoga över "tillslutna och täta brunnar för gödselvatten som på ett naturligt eller konstgjort sätt förebygger risken för filtrering och förorening av yt- och grundvatten, som säkerställer att ingenting läcker ut vid översvämningar eller på grund av geoteknisk instabilitet, och som är tillräckligt stora för att kunna rymma åtminstone tre månaders produktion för att möjliggöra en adekvat hantering av den".

12 Enligt den första tilläggsbestämmelsen till lag nr 10/1998 kan kontrollen av återvinningen av gödselvattnet i de områden som inte, med tillämpning av kungligt dekret nr 261/1996 av den 16 februari 1996 om skydd mot att vatten förorenas av nitrater från jordbruket (BOE av den 16 februari 1996), har förklarats vara känsliga för nitratförorening inte ske med stöd av kungligt dekret nr 324/2000.

13 De bestämmelser om avfall som har antagits av Andalusiens regionala regering och parlament omfattar inte organiskt avfall från jordbruksverksamhet eller uppfödning.

Bestämmelser om miljökonsekvensbeskrivning avseende vissa projekt

De gemenskapsrättsliga bestämmelserna

14 Följande föreskrevs i artikel 2.1 i direktiv 85/337 i dess ursprungliga lydelse:

"Medlemsstaterna skall vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att projekt som kan antas medföra en betydande miljöpåverkan bland annat på grund av sin art, storlek eller lokalisering blir föremål för en bedömning av denna påverkan innan tillstånd ges.

De projekt som skall omfattas av sådan bedömning anges i artikel 4."

15 Enligt artikel 4.2 i direktivet skulle "[p]rojekt inom de grupper som redovisas i bilaga 2 ... bli föremål för en bedömning (miljökonsekvensbeskrivning) i enlighet med artikel 5–10 när medlemsstaterna anser att detta krävs på grund av projektets karaktär". I punkt 1 f i bilaga 2 nämndes anläggningar för uppfödning av svin.

16 Enligt artikel 4.1 i direktiv 85/337 "skall projekt inom de grupper som redovisas i bilaga 1 bli föremål för en bedömning (miljökonsekvensbeskrivning) i enlighet med artik[larna] 5–10".

17 I punkt 17 b i nämnda bilaga 1 nämns anläggningar för djurhållning av svin med mer än 3 000 platser för slaktsvin avsedda för produktion (som väger över 30 kg), och i artikel 17 c ingår anläggningar med mer än 900 platser för suggor.

18 I artikel 4.2 i direktiv 85/337 föreskrivs, vad gäller projekt som redovisas i bilaga II till direktivet, att medlemsstaterna skall bestämma genom granskning från fall till fall eller genom gränsvärden eller kriterier som fastställs av medlemsstaten "om projektet skall bli föremål för en bedömning i enlighet med artiklarna 5–10". I artikel 4.3 preciseras att "[v]id granskning från fall till fall eller fastställande av gränsvärden eller kriterier enligt punkt 2, skall de relevanta urvalskriterier som fastställs i bilaga III beaktas".

19 Punkt 1 e i bilaga II till direktiv 85/337 gäller "[a]nläggningar för intensiv djuruppfödning (projekt som inte omfattas av bilaga I)" och punkt 13 i samma bilaga gäller "[a]lla förändringar eller utvidgningar av projekt som förtecknas i bilaga I eller bilaga II, vilka redan har godkänts, utförts eller håller på att utföras och vilka kan få betydande negativ inverkan på miljön". Medlemsstaterna skulle ha införlivat direktiv 85/337 före den 14 mars 1999.

De nationella bestämmelserna

20 Andalusiens regionala regering och parlament har antagit lag nr 7/1994 av den 18 maj 1994 om miljöskydd. I punkt 11 i bilaga II till lagen föreskrivs att anläggningar för permanent svinhållning som hyser mer än 100 avelssuggor och 500 gödsvin skall vara föremål för ett förfarande som innebär att en miljökonsekvensbeskrivning görs.

Bestämmelser om skydd för grundvatten

De gemenskapsrättsliga bestämmelserna

21 Följande anges i artikel 3 i direktiv 80/68:

"Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att

...

b) begränsa tillförsel till grundvatten av ämnena i förteckning 2, för att undvika att vattnet förorenas med ämnena."

22 I punkt 3 i nämnda förteckning 2 nämns "[ä]mnen som har en negativ effekt på grundvattens smak eller lukt ...".

23 I artikel 5 i direktiv 80/68 föreskrivs bland annat att medlemsstaterna skall förhandsgranska alla utsläpp av ämnena i förteckning 2 och att de får bevilja tillstånd om alla förebyggande tekniska åtgärder vidtas för att förhindra förorening av grundvattnet med ämnena.

24 Enligt artikel 7 i direktivet skall "[d]e förhandsgranskningar som avses i artik[larna] 4 och 5 ... omfatta en undersökning av de hydrogeologiska förhållandena i det berörda området, markens och de underliggande jordlagrens eventuella reningsförmåga samt risken för att utsläppet förorenar grundvatten eller påverkar dess kvalitet. Vidare skall fastslås om utsläpp av ämnena till grundvatten är en lämplig lösning från miljösynpunkt."

De nationella bestämmelserna

25 Domstolen har inom ramen för förevarande mål inte fått upplysningar om någon nationell lagtext som särskilt syftar till att säkerställa införlivandet av direktiv 80/68.

Bestämmelserna om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse

De gemenskapsrättsliga bestämmelserna

26 I artikel 5.1 i direktiv 91/271 anges att "[f]ör genomförandet av åtgärderna enligt punkt 2 skall medlemsstaterna senast den 31 december 1993 ange känsliga områden

enligt kriterierna i bilaga 2". Bland dessa kriterier finns eutrofiering (bilaga 2 A a), en viss nitrathalt (bilaga 2 A b) och nödvändigheten av ytterligare rening för att bestämmelserna i rådsdirektiven skall uppfyllas (bilaga 2 A c) återfinns.

27 I artikel 2.5 i direktivet anges att medlemsstaterna skall säkerställa att avloppsvatten från tätbebyggelse som tas om hand genom ledningsnät senast den 31 december 1998 blir föremål för en mer långtgående rening före utsläpp i känsliga områden än vad som följer av artikel 4 om avloppsvattnet härrör från tätorter med en personekvivalent (nedan kallad pe) som överstiger 10 000.

De nationella bestämmelserna

28 I Spanien är de kommunala myndigheterna behöriga myndigheter med avseende på rening av avloppsvatten. Staten är emellertid behörig, genom Confederaciones Hidrográficas (de hydrografiska förbunden, vilka är offentliga organ med ansvar för hanteringen av inlandsvatten), med avseende på utsläppstillstånd och återanvändning av renat avloppsvatten.

29 Kungligt lagstiftningsdekret nr 11/1995 av den 28 december 1995 om fastställande av bestämmelser för rening av avloppsvatten från tätbebyggelse (BOE av den 30 december 1995) genomfördes genom kungligt dekret nr 509/1996 av den 15 mars 1996 (BOE av den 29 mars 1996), delvis ändrat genom kungligt dekret nr 2116/1998 av den 2 oktober 1998 (BOE av den 20 oktober 1998).

Bestämmelserna om skydd mot att vatten förorenas av nitrater från jordbruket

Gemenskapsrättsliga bestämmelser

30 I artikel 3.1 i direktiv 91/676 föreskrivs att "[m]edlemsstaterna ... i enlighet med kriterierna i bilaga 1 [skall] förteckna de vatten som är förorenade eller som kan förorenas om åtgärder i enlighet med artikel 5 inte vidtas".

31 I artikel 3.2 i samma direktiv föreskrivs att inom en tvåårsperiod efter datumet för anmälan av direktiv 91/676, vilket var den 19 december 1991, "skall medlemsstater som känsliga områden ange alla kända områden inom deras territorier från vilka avrinning sker till de vattenområden som förtecknats enligt punkt 1 och som bidrar till förorening. De skall underrätta kommissionen om dessa områden inom 6 månader."

32 Enligt artikel 3.4 i samma direktiv skall "[m]edlemsstaterna ... vid behov och minst vart fjärde år se över de känsliga områden som angetts och göra nödvändiga ändringar och tillägg, för att ta hänsyn till förändringar och omständigheter som tidigare inte kunnat förutses. De skall underrätta kommissionen om eventuella ändringar eller tillägg inom sex månader".

33 I artikel 4 i direktiv 91/676 föreskrivs bland annat att medlemsstaterna, i syfte att för alla vatten åstadkomma en allmän skyddsnivå mot föroreningar, inom två år efter dagen för anmälan av detta direktiv skall utarbeta riktlinjer för god jordbrukssed som kan tillämpas av jordbrukare på frivillig basis.

34 Medlemsstaterna skall i enlighet med artikel 5 i direktivet upprätta åtgärdsprogram som avser de områden som angetts som känsliga. Åtgärdsprogrammen innefattar obligatoriska åtgärder, däribland de åtgärder som medlemsstaterna har angett i sina riktlinjer för god jordbrukssed och sådana åtgärder som avses i bilaga 3 till direktiv 91/676. De åtgärder som avses i sistnämnda bilaga rör bland annat tidsperioder när spridning på mark av vissa typer av gödselmedel är förbjuden, stallgödselbehållarnas lagringskapacitet, spridningssätt och de maximala mängder kvävehaltig stallgödsel som får spridas.

De nationella bestämmelserna

35 Konungariket Spanien har införlivat direktiv 91/676 i sin rättsordning genom kungligt dekret nr 261/1996 av den 16 februari 1996 (BOE av den 16 februari 1996).

36 Dessutom har Andalusiens regionala regering och parlament genom dekret nr 261/1998 av den 15 december 1998 angett de områden inom den autonoma regionen Andalusien som är känsliga för vattenförorening av nitrater från jordbruket. Mojácars flodmynning nämns inte i dekretet.

Det administrativa förfarandet

37 Anläggningen för svinuppfödning på den plats som kallas El Pago de la Media Legua, i kommunen Vera (provinsen Almería), vid den väg som förbinder denna kommun med kommunen Garrucha, nära floden Antas, är i drift sedan år 1976.

38 Kommissionen, som år 2000 hade mottagit ett klagomål, vilket registrerades under nr 2000/4044, avseende driften av denna anläggning, uppmanade genom skrivelse av den 6 april 2000 de spanska myndigheterna att inkomma med dels sina synpunkter på de påtalade omständigheterna, det vill säga de okontrollerade utsläppen i miljön av avfall från de berörda anläggningarna, dels upplysningar avseende tillämpningsvillkoren för de olika relevanta gemenskapsbestämmelserna.

39 De spanska myndigheterna svarade, genom skrivelse av den 24 augusti 2000, att det inte var självklart att direktiv 75/442 var tillämpligt på gödselvatten från anläggningar för djuruppfödning, eftersom användningen av detta gödselvatten som gödningsmedel omkring anläggningen kunde medföra att det inte kom att omfattas av avfallsbegreppet, i den mening som avses i direktivet. Vad gäller tillämpningen av direktiv 85/337 påpekade myndigheterna att "det föreskrevs i lag nr 7/1994 att alla anläggningar för svinuppfödning, oavsett var de var belägna, skulle omfattas av miljöskyddsåtgärder". Det angavs även i samma skrivelse att den omstridda anläggningen ännu inte hade fått tillstånd av kommunen och att de lokala myndigheterna sedan maj 1999 hade begärt, vid denna tid ännu utan framgång, att ägaren till anläggningen skulle inkomma med handlingar så att en miljörapport kunde upprättas, vilket var nödvändigt för att tillstånd skulle kunna beviljas. De spanska myndigheterna gjorde för övrigt gällande att gödselvattnet inte innehöll några skadliga ämnen och att direktiv 80/68 således, i total avsaknad av klagomål avseende utsläpp som kunde nå kustlagunen, i likhet med direktiv 91/271 inte var tillämpligt. Vad slutligen gäller direktiv 91/676 uppgav nämnda myndigheter att det aktuella området varken kunde anses känsligt enligt detta direktiv eller enligt direktiv 261/1996, eftersom den behöriga myndigheten inte hade fastställt att det förekom nitrater utan endast föreslagit att området skulle omfattas av övervakningsplanen för provinsen Almerías hela kust.

40 I oktober 2000 sände de spanska myndigheterna ett flertal handlingar till kommissionen, däribland en rapport av den 5 juli 2000 om situationen vid anläggningen i fråga, upprättad av bolaget Tecnoma på begäran av Confederación Hidrográfica del Sur (hydrografiska förbundet syd) och diverse handlingar avseende

förfarandet för att bevilja anläggningen tillstånd att släppa ut sitt avfall, av den 14 augusti 1998 respektive den 2 juli 1999.

41 Efter det att kommissionen i september 2000 hade mottagit nya upplysningar av dem som klagat på situationen vid den omstridda anläggningen, och gjort bedömningen att de spanska myndigheterna i förevarande fall åsidosatte direktiven 75/442, 85/337, även i dess ändrade lydelse, 80/68, 91/271 och 91/676, sände den den 18 januari 2001 en formell underrättelse till Konungariket Spanien.

42 Vid en tvåpartssammankomst den 21 och den 22 maj 2001 med kommissionen upplyste de spanska myndigheterna densamma om att de vid en avslutad inspektion, den 18 april 2001, hade rekommenderat att den aktuella anläggningen inte skulle beviljas tillstånd och uppmanat kommunen Vera att vidta nödvändiga åtgärder för att stänga den. Om så inte skedde skulle Andalusiens regionala regering och parlament kunna ingripa.

43 Genom skrivelse av den 20 juni 2001 svarade de spanska myndigheterna på den formella underrättelsen. De bekräftade åter att de inte ansåg att direktiv 75/442 var tillämpligt och angav, vad gäller direktiv 85/337, att en miljörapport hade upprättats i vilken tillstånd till en utvidgning av den omstridda anläggningen avstyrktes, och att de krävt att de behöriga lokala myndigheterna skulle vidta åtgärder för att stänga anläggningen. Vad gäller direktiv 80/68 gjorde de gällande att det grundvatten som påstods ha förorenats sammanföll med ett område av punktvis vattenyta av begränsad nytta, mycket nära kusten, som inte på något sätt var avsett att användas på ett sådant sätt att kvaliteten hade betydelse, varför det hade granskats i mindre omfattning, även om Comisaría de Aguas del Sur (myndighet med ansvar för vattenhanteringen i syd) hade informerats om nödvändigheten av att genomföra en hydrogeologisk undersökning för att bedöma risken för eventuella framtida förändringar av vattenkvaliteten. Vad gäller direktiv 91/271 medgav de spanska myndigheterna att det inte hade iakttagits men de gjorde gällande att föroreningen av kustlagunen i Antas inte berodde på anläggningen för svinuppfödning utan på

utsläppen av avloppsvatten från invånarna i kommunen Vera. Vad gäller direktiv 91/676 ansåg samma myndigheter att det hade iakttagits, samtidigt som de angav att en studie på nationell nivå avseende all nitratförorening eventuellt skulle kunna leda till att nya känsliga områden angavs.

44 Då kommissionen ansåg att de svar som lämnats fortfarande inte var tillfredsställande riktade den genom skrivelse av den 26 juli 2001 ett motiverat yttrande till Konungariket Spanien och uppmanade den att inom två månader från delgivningen av det motiverade yttrandet vidta de åtgärder som var nödvändiga för att den skulle uppfylla sina skyldigheter.

45 De spanska myndigheterna överlämnade genom en skrivelse av den 4 oktober 2001 en rapport till kommissionen, upprättad av Andalusiens regionala regering och parlament, i vilken det angavs att en lagföringsåtgärd hade inletts den 8 augusti 2001 mot den omtvistade anläggningen.

46 Då kommissionen ansåg att Konungariket Spanien fortfarande inte hade vidtagit nödvändiga åtgärder för att uppfylla sina skyldigheter väckte den förevarande talan.

47 Konungariket Spanien har yrkat att talan skall ogillas och att kommissionen skall förpliktas ersätta rättegångskostnaderna.

48 Genom beslut som fattades den 5 maj 2003 av domstolens ordförande tilläts Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland att intervenera till stöd för kommissionens yrkanden, bland annat vad gäller artiklarna 4, 9 och 13 i direktiv 75/442.

Talan

49 För prövningen av förevarande talan skall först de anmärkningar analyseras som avser ett åsidosättande av direktiven 91/271 och 91/676, vilka gäller för hela det geografiska område där den aktuella anläggningen för svinuppfödning är belägen, och därefter de anmärkningar som avser ett åsidosättande av direktiv 85/337, även i dess ursprungliga lydelse, genom vilka kommissionen ifrågasätter villkoren för genomförandet av byggnation och utvidgning av anläggningen, och slutligen, de anmärkningar som avser den omständigheten att djurkadaver och gödselvatten från nämnda anläggning dumpades i omgivningen i strid med direktiven 75/442 och 80/68.

Direktiv 91/271

50 Genom anmärkningen om åsidosättande av direktiv 91/271 har kommissionen anfört att detta direktiv har åsidosatts i två fall. För det första har kommissionen gjort gällande att hela floden Antas borde ha omfattats av de känsliga områden som den autonoma regionen Andalusien har angett med tillämpning av artikel 5.1 i direktivet. För det andra borde avloppsvattnet från tätbebyggelsen i Vera av detta skäl ha blivit föremål för en mer långtgående rening än en sekundär rening, såsom föreskrivs i artikel 5.2 i samma direktiv.

51 Vad gäller anmärkningens första del om att floden Antas skulle ha angetts som känsligt område, skall det erinras om att domstolen redan har fastställt, i sin dom av den 15 maj 2003 i mål C-419/01, kommissionen mot Spanien (REG 2003, s. I-4947), att Konungariket Spanien har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 5 i direktiv 91/271 genom att inte identifiera ett flertal känsliga områden inom sitt territorium. I det förfarande som gav upphov till nämnda dom medgav kommissionen, såsom framgår av punkterna 14 och 20 i domen, att den autonoma

regionen Andalusien hade angett de känsliga områden som berörde den och offentliggjort namnen på dessa områden i sin officiella tidning samt informerat kommissionen om detta. Den spanska regeringen har dessutom påpekat att kommissionen medgett att denna autonoma region bland annat hade identifierat de känsliga områden som var belägna inom dess kustvatten. Följaktligen avsåg det fördragsbrott som domstolen då fastställde, i punkt 23 i nämnda dom, att känsliga områden som omfattades av andra autonoma regioners behörighet inte hade angetts, med undantag i synnerhet för känsliga områden inom den autonoma regionen Andalusien.

52 Det förhållandet att domstolen i domen i det ovannämnda målet kommissionen mot Spanien fastställde att underlåtenheten att ange känsliga områden inte berörde den autonoma regionen Andalusien hindrar emellertid inte att den anmärkning som avser ett åsidosättande av direktiv 91/271 prövas. Anmärkningen bygger på omständigheter som kommissionen inte kände till vid det administrativa förfarande som ägde rum innan ovannämnda mål anhängiggjordes vid domstolen. Dessa omständigheter härrör från en rapport som bolaget ERM upprättade för kommissionens räkning i januari 2000, vid ett senare datum än det för det motiverade yttrandet i samma ärende. Kommissionen hade således rätt att på grundval av denna rapport om kontrollen av känsliga områden i Spanien peka på vissa bestående brister avseende genomförandet av direktiv 91/271 och rätt att på denna grund på nytt väcka talan om fördragsbrott.

53 Vidare framgår det av rapporten, vilken på denna punkt inte har bestridits av den spanska regeringen, att vattnet i floden Antas har eutrofierats, att dess nitrathalt är hög och att den på grund av närliggande hotell och turistcentra tar emot en stor mängd näringsämnen. Dessa kriterier ingår emellertid bland dem som enligt bilaga 2 i direktiv 91/271 skall beaktas av medlemsstaterna då känsliga områden identifieras. Kommissionen har för övrigt uppgett, utan att bli motsagd av den spanska regeringen, att de spanska myndigheterna har föreslagit att nämnda flod skall betecknas som ett område av gemenskapsintresse inom nätverket Natura 2000, med

hänsyn till förekomsten av sköldpaddan testudo graeca i dess vatten. Även om den inte nämns bland kriterierna i nämnda bilaga 2, är emellertid en sådan omständighet ytterligare ett tecken på det särskilda intresse som finns av att skydda det aktuella vattenområdet mot otillräckligt renat avloppsvatten.

54 Den spanska regeringen har invänt att floden Antas mynning inte utgörs av fritt naturligt vatten utan av underjordiska avrinningar som i avsaknad av ljus inte kan angripas av algutveckling och därmed av eutrofiering. Även om den spanska regeringen skulle ha rätt hindrar emellertid denna slutsats inte att området identifieras som ett känsligt område i den mening som avses i direktiv 91/271. För det första stadgas nämligen i bilaga 2 i direktivet att känsliga områden kan utgöras av en "vattenmassa", och det krävs således inte att den aktuella vattenmiljön består av fritt vatten. För det andra nämns andra kriterier än eutrofiering i samma bilaga, däribland hög nitrathalt, för beslutet huruvida ett område skall identifieras som känsligt.

55 Floden Antas som helhet bör således anges som ett känsligt område av de spanska myndigheterna.

56 Den första delen av anmärkningen är således berättigad.

57 Avseende anmärkningens andra del, rörande det krav på en mer långtgående rening än en sekundär rening som stadgas i artikel 5.2 i direktiv 91/271, vilken avloppsvattnet från tätbebyggelsen i Vera borde ha genomgått, skall det för det första påpekas att den spanska regeringen inte har bestridit den omständigheten att vattnet endast genomgår en primär rening.

58 För det andra framgår det av de sifferuppgifter som kommissionen ingav i sin replik att nämnda tätbebyggelse, tvärtemot vad den spanska regeringen har hävdat, med hänsyn till Veras fasta befolkning, som uppgår till ungefär 8 000 invånare, och turisttillströmningen i det aktuella området under sommaren, har en pe som överskrider 10 000. Eftersom avloppsvattnet från denna tätbebyggelse släpps ut i ett område som, såsom nämnts, borde ha identifierats som ett känsligt område, borde de spanska myndigheterna ha övervakat att vattnet innan det släpptes ut i nämnda område fick genomgå en mer långtgående rening än den som beskrivs i artikel 4 i direktiv 91/271, det vill säga en mer långtgående rening än en sekundär rening, före den 31 december 1998.

59 Den spanska regeringens argument att den tidsfrist som fastställs i direktiv 91/271 avseende tätbebyggelser med mellan 2 000 och 15 000 pe inte löper ut förrän den 31 december 2005 kan inte godtas, inte ens om tätorten Veras pe skulle tillhöra denna kategori. I artikel 3.1 och 3.2 i nämnda direktiv fastställs nämligen denna tidsfrist för att genomföra uppsamling och en sekundär rening endast vad gäller de utsläpp av avloppsvatten från tätbebyggelse i denna tätortskategori som genomförs utanför de känsliga områdena. Denna tidsfrist kan således inte under några omständigheter vara tillämplig på utsläpp av avloppsvatten från tätorten Vera.

60 Den omständighet som har framförts av den spanska regeringen, att det bolag som driver avloppsreningsverket inte har lämnat vissa upplysningar rörande analys av det aktuella avloppsvattnet, påverkar inte konstaterandet att detta vatten inte genomgår en sådan rening som föreskrivs i direktiv 91/271. Genom att i sin duplik uppge att avloppsreningsverket i kommunen Vera, byggt år 1993, har planerats vara i stånd att på ett tillräckligt sätt motsvara kraven i bestämmelserna om utsläpp i känsliga områden framemot år 2011, har den spanska regeringen för övrigt medgivit att kraven inte uppfylldes vid det datum som fastställdes i det motiverade yttrandet.

61 Anmärkningens andra del är således välgrundad. Talan kan således bifallas till den del den grundar sig på ett åsidosättande av direktiv 91/271.

Direktiv 91/676

62 Den spanska regeringen har hävdat att det finns två skäl till att den anmärkning som avser ett åsidosättande av direktiv 91/676 inte kan prövas i sak. För det första nämndes denna anmärkning inte i det motiverade yttrandet och kommissionen kan således inte ta upp den för första gången vid domstolen. För det andra har kommissionen redan inlett ett annat fördragsbrottsförfarande, registrerat under nr 2002/2009, avseende åsidosättande av nämnda direktiv, genom att tillställa Konungariket Spanien en formell underrättelse som även avsåg Mojácars flodmynning. Principen *non bis in idem*, som är tillämplig i fördragsbrottsförfaranden, utgör emellertid hinder för att talan om fördragsbrott väcks två gånger mot en medlemsstat på grund av en och samma överträdelse av gemenskapsrätten.

63 Den spanska regeringens resonemang på den första punkten kan inte annat än förkastas. Det framgår nämligen av handlingarna i målet, i synnerhet av den formella underrättelse och det motiverade yttrande som tillställts nämnda medlemsstat, att åsidosättandet av direktiv 91/676 är en av de anmärkningar som kommissionen framförde redan under det administrativa förfarandet. Föremålet för talan är således klart avgränsat och den spanska regeringen har getts tillfälle att inkomma med yttrande och förbereda sitt försvar (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 december 1982 i mål 211/81, kommissionen mot Danmark, REG 1982, s. 4547, punkterna 8 och 9). Anmärkningen förekom således utan tvekan i det motiverade yttrandet, även om den inte uttryckligen nämndes i avslutningen av detsamma, och den framfördes i liknande ordalag och tillräckligt klart i ansökan (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet kommissionen mot Danmark, punkterna 14 och 15).

64 Det första skälet medför således inte att anmärkningen inte kan tas upp till sakprövning.

65 På den andra punkten räcker det att konstatera att även om principen *non bis in idem* antas vara tillämplig i fördragsbrottsförfaranden saknar denna omständighet relevans i förevarande mål för frågan huruvida anmärkningen kan prövas i sak. För det fall domstolen skulle fastställa att anmärkningen var berättigad skulle nämligen den enda konsekvensen av den spanska regeringens resonemang bli att kommissionen eventuellt skulle få avstå från det fördragsbrottsförfarande som den inlett, under nr 2002/2009, i den utsträckning som beteckningen av Mojácars flodmynning som känsligt område avsågs.

66 Det andra skälet medför således inte att anmärkningen inte kan tas upp till sakprövning.

67 I sak har kommissionen med rätta hävdat att de spanska myndigheterna, genom att ange floden Antas lagun som ett känsligt område enligt direktiv 91/271, har erkänt att vattnet i den aktuella regionen är eutrofierat och har en hög nitrathalt, såsom angavs i rapporten från bolaget ERM om kontrollen av känsliga områden i Spanien. Den spanska regeringen har för övrigt i sitt svaromål medgett att nitrathalten i dessa vatten, vilken utgör ett av de kriterier för att ange känsliga områden som avses i bilaga 1 till direktiv 91/676, överstiger 50 mg per liter.

68 För att rättfärdiga att Mojácars flodmynning inte har angetts som känsligt område har den spanska regeringen hävdat att det kriterium för att ange känsliga områden som fastställs i artikel 1 i nämnda direktiv, och som innebär att förefintligt nitrat skall härröra från jordbruk, inte är uppfyllt.

69 Detta argument kan emellertid inte godtas. Såsom domstolen redan har fastställt krävs det inte för att vatten skall anses vara förorenat i den mening som avses i bland

annat artikel 3.1 i direktiv 91/676, och för att det med tillämpning av artikel 3.2 i nämnda direktiv skall anges som känsligt område, att föroreningen endast har orsakats av kväveföreningar från jordbruket. Det är tillräckligt att dessa väsentligt bidrar till föroreningen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 april 1999 i mål C-293/97, Standley m.fl., REG 1999, s. I-2603, punkterna 30 och 35).

70 Den spanska regeringen har i sin duplik gjort gällande att beteckningen av Mojácars flodmynning som känsligt område saknar betydelse inom ramen för förevarande mål, eftersom området utgör en domän som hydrologiskt sett är av annat slag än floden Antas mynning, som är den enda som avses i förevarande talan. Argumentet saknar emellertid grund. Den omständigheten att Mojácars flodmynning inte har angetts som känsligt område i den mening som avses i direktiv 91/676 har åberopats av kommissionen såsom en anmärkning skild från den som handlar om att floden Antas mynning inte har identifierats som ett känsligt område i den mening som avses i direktiv 91/271. Talan avser således inte enbart, tvärtemot vad den spanska regeringen har gjort gällande, floden Antas mynning. Av samma skäl kan inte den spanska regeringens argument godtas att de uppgifter som härrör från en publikation av Instituto Geológico y Minero de España avser en hydrogeologisk enhet i Bajo Almanzora som inte sammanfaller med det område som avses i fördragsbrottsförfarandet.

71 Vad gäller den spanska regeringens invändning avseende den omständigheten att de uppgifter som framgår av den rapport som upprättats av bolaget ERM inte är lika tillförlitliga som dem som samlats in för Andalusiens regionala regerings och parlaments räkning, går det inte att på grundval av denna fastställa att nitratföroreningen inte härrör från jordbruket.

72 Slutligen har den spanska regeringen förgäves gjort gällande att om tillförseln av gödningsmedel divideras med den markyta på vilken spridningen av gödselvatten

sker kommer nitrathalten klart att understiga 170 kg per hektar, vilket är den gräns som fastställs i bilaga 3, punkt 2 i direktiv 91/676. Anmärkningen avser nämligen inte den omständigheten att den aktuella anläggningen för svinuppfödning sprider gödselvatten i strid med bestämmelserna i direktiv 91/676, utan den att Konungariket Spanien inte har angett Mojácars flodmynning som känsligt område. Den spanska regeringens argument är således irrelevant och skall underkännas.

73 I förevarande mål, som rör den hydrogeologiska enheten 06.06 (Bajo Almanzora), har den spanska regeringen emellertid inte inkommit med någon klar uppgift som motsäger kommissionens påstående om att jordbrukets bidrag till nitratföroreningen är betydande.

74 Av det ovan anförda följer att kommissionens anmärkning om ett åsidosättande av direktiv 91/676 är välgrundad.

Direktiv 85/337

75 Kommissionen har gjort gällande att det i strid med artiklarna 2 och 4.2 i direktiv 85/337, även i dess ursprungliga lydelse, inte gjordes någon bedömning av inverkan på miljön innan anläggningen för svinuppfödning byggdes, vilket gjordes före den 14 mars 1999, som var sista datum för införlivandet av direktiv 85/337, och inte heller innan anläggningen byggdes ut, vilket gjordes efter detta datum.

76 Den spanska regeringen har hävdat att kommissionen inte har preciserat vilken av de två versionerna av detta direktiv underlåtelsen gällde och att anmärkningen

därför inte kan prövas i sak. I andra hand anser nämnda regering att anmärkningen saknar grund. Kommissionen angav i sin replik att den aktuella anläggningen byggdes innan direktiv 85/337 trädde i kraft och att det således endast är direktiv 85/337 i dess ursprungliga lydelse som är tillämpligt i förevarande fall.

77 Det skall i detta avseende för det första påpekas, och kommissionen har inte bestridit detta, att anläggningen för svinuppfödning inrättades år 1976. Vid den tiden fanns det emellertid inte några gemenskapsrättsliga bestämmelser som innebar att de spanska myndigheterna var skyldiga att bedöma anläggningens inverkan på miljön. Tidsfristen för att införliva direktiv 85/337, i dess ursprungliga lydelse, löpte nämligen ut den 3 juli 1988, och domstolen har fastställt att direktivet inte medför ett krav på att medlemsstaterna skall göra en bedömning av inverkan på miljön av projekt som, även om de är tillståndspliktiga, har genomförts före detta datum (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 augusti 1995 i mål C-431/92, kommissionen mot Tyskland, REG 1995, s. I-2189, punkt 32, angående projekt för vilka tillstånd söktes före den 3 juli 1988).

78 För det andra framgår det av handlingarna i målet att den aktuella anläggningen för svinuppfödning var föremål för ett nytt tillståndsförfarande, med tillämpning av lag nr 7/1994, efter den 14 mars 1999, det vill säga det datum då tidsfristen för att införliva direktiv 85/337 löpte ut. I nämnda lag föreskrivs att förutsättningen för tillstånd för anläggningar för svinhållning som hyser mer än 100 avelssuggor och 500 gödsvin, i vilken kategori den aktuella uppfödningsanläggningen, som hyser ungefär 2 800 djur, ingår, är att en miljökonsekvensbeskrivning görs.

79 Kommissionen har emellertid inte fastställt på vilket sätt de spanska myndigheterna under detta nya tillståndsförfarandes gång och före den 26 september 2001, vilket var det datum då tidsfristen i det motiverade yttrandet löpte ut, skulle ha åsidosatt direktiv 85/337.

80 De spanska myndigheterna har nämligen agerat i enlighet med den bestämmelse som innebär att en miljökonsekvensbeskrivning krävs, även med avseende på projekt som hade genomförts före det datum då tidsfristen för att införliva direktiv 85/337 löpte ut, om dessa projekt fått tillstånd utan att någon miljökonsekvensbeskrivning först gjorts och om de var föremål för ett nytt tillståndsförfarande som hade inletts efter detta datum (se, för ett liknande resonemang, vad gäller direktiv 85/337 i dess ursprungliga lydelse, dom av den 18 juni 1998 i mål C-81/96, Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, REG 1998, s. I-3923, punkterna 23 och 25, med avseende på projekt som fått tillstånd före den 3 juli 1988 men inte varit föremål för en miljökonsekvensbeskrivning och som är föremål för en ny tillståndsansökan som ingetts efter sistnämnda datum).

81 Det framgår av handlingarna i målet att de spanska myndigheterna, med tillämpning av lag nr 7/1994, vilken kommissionen inte har påstått skulle vara oförenlig med kraven i direktiv 85/337, inledde ett förfarande för miljökonsekvensbeskrivning för att kontrollera huruvida tillstånd kunde ges för den aktuella uppfödningsanläggningen och huruvida dess administrativa situation i förekommande fall kunde legaliseras. De spanska myndigheterna begärde därvid, i maj 1999, att ägaren till anläggningen skulle uppge vissa omständigheter för att en miljörapport skulle kunna upprättas. En dylik rapport upprättades i juli 2000 av bolaget Tecnoma på begäran av Confederación Hidrográfica del Sur, och den överlämnades till kommissionen i oktober 2000.

82 De spanska myndigheterna påskyndade vidare en inspektion av den aktuella uppfödningsanläggningen och beslutade, med hänsyn bland annat till det ogynnsamma resultatet av denna inspektion, att det inte var möjligt att ge tillstånd för anläggningen. Den 18 april 2001 avstyrkte samma myndigheter att tillstånd gavs för nämnda anläggning och begärde att kommunen Vera skulle vidta nödvändiga åtgärder för att stänga den. Den 8 augusti 2001 slutligen, inleddes en lagföringsåtgärd mot den person som förestod anläggningen i fråga.

83 De spanska myndigheterna har således på ett korrekt sätt uppfyllt sin skyldighet att göra en miljökonsekvensbeskrivning enligt lag nr 7/1994. Det fördragsbrott som kommissionen i detta avseende har gjort gällande är följaktligen inte styrkt.

84 Av vad anförts följer att anmärkningen att Konungariket Spanien har åsidosatt artiklarna 2 och 4.2 i direktiv 85/337, även i dess ursprungliga lydelse, skall underkännas, utan att det är nödvändigt att pröva den invändning om rättegångshinder som den spanska regeringen har framfört.

Direktiv 75/442

85 Kommissionen har hävdat att den ifrågavarande anläggningen producerar en betydande mängd avfall, däribland gödselvatten och djurkadaver, och att detta avfall, i avsaknad av särskild gemenskapslagstiftning om dess hantering, omfattas av direktiv 75/442. Anläggningen drivs emellertid utan något sådant tillstånd som krävs enligt artikel 9 i direktivet och avfallet i fråga släpps ut, vilket de spanska myndigheterna själva har medgett, på ett okontrollerat sätt i närområdet, utan att bestämmelserna om återvinning eller bortskaffande i artikel 4 i direktivet iakttas. Slutligen har anläggningen inte varit föremål för någon regelbunden inspektion av de behöriga myndigheterna, i strid med artikel 13 i direktivet.

86 Det skall i detta avseende erinras om att tillämpningsområdet för avfallsbegreppet, i den mening som avses i direktivet, är beroende av betydelsen av uttrycket "göra sig av med", i den mening som avses i artikel 1 a första stycket i detsamma (se dom av den 18 december 1997 i mål C-129/96, Inter-Environnement Wallonie, REG 1997, s. I-7411, punkt 26).

87 I vissa situationer kan en vara, ett material eller en råvara som uppkommer under ett tillverknings- eller brytningsförfarande, vars huvudsakliga syfte inte är denna framställning, betraktas som en biprodukt, och inte en restprodukt, som företaget

inte vill göra sig av med i den mening som avses i artikel 1 a första stycket i direktiv 75/442, utan snarare har för avsikt att, utan föregående bearbetning, senare använda eller saluföra på så fördelaktiga villkor som möjligt. Det finns i sådana fall inte något skäl att låta varor, material eller råvaror som har ett ekonomiskt värde som produkter — oavsett om de bearbetats på något sätt eller inte — och som i detta skick omfattas av lagstiftningen för dessa produkter, omfattas av direktivets bestämmelser, som rör bortskaffande eller återvinning av avfall, under förutsättning att denna återanvändning inte bara kan utan verkligen kommer att ske – utan föregående bearbetning — i den fortsatta produktionen (se dom av den 18 april 2002 i mål C-9/00, Palin Granit och Vehmassalon kansanterveystyön kuntayhtymän hallitus, REG 2002, s. I-3533, punkterna 34–36).

88 Domstolen har således fastställt att reststen och behandlad sand, som uppstår vid bearbetning av mineraler vid gruvdrift, inte skall betraktas som avfall i den mening som avses i direktiv 75/442, i den mån innehavaren lagligen använder dem för utfyllnad av gruvgångarna och ger tillräckliga garantier beträffande identifiering och faktisk användning av dessa ämnen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 september 2003 i mål C-114/01, AvestaPolarit Chrome, REG 2003, s. I-8725, punkt 43). Domstolen har även ansett att petroleumkoks som avsiktligt produceras eller är resultatet av en samtidig produktion av andra oljebränslesubstanser i ett oljeraffinaderi och som med säkerhet kommer att användas som bränsle för raffinaderiets och andra industriföretags energibehov inte utgör avfall i den mening som avses i direktivet (beslut av den 15 januari 2004 i mål C-235/02, Saetti och Frediani, REG 2004, s. I-1005, punkt 47).

89 Såsom Förenade Kungarikets regering med rätta har gjort gällande i sin interventionsinlaga, kan stallgödsel på samma villkor undgå att betecknas som avfall om det används som jordförbättringsmedel inom ramen för en laglig spridning på väl identifierade marker och om lagringen av det begränsas till vad som krävs för denna spridningsprocess.

90 Tvärtemot vad kommissionen har gjort gällande skall denna analys inte begränsas till stallgödsel som används som gödningsmedel på mark tillhörande den jordbruksanläggning som har genererat avfallet. Såsom domstolen redan har fastställt kan nämligen ett ämne inte anses vara avfall i den mening som avses i direktiv 75/442 om det med säkerhet kommer att användas för att fylla behov hos andra näringsidkare än den som har producerat det (se, för ett liknande resonemang, beslutet i det ovannämnda målet Saetti och Frediani, punkt 47).

91 Denna analys, som innebär att produktionsrester i vissa situationer inte betecknas som avfall utan som biprodukter eller råvaror som kan återanvändas i den fortsatta produktionen, är emellertid inte tillämplig på kadaver från djuruppfödning, när djuren har dött på anläggningen och inte har slaktats för att tjäna som livsmedel.

92 Dessa kadaver kan nämligen i allmänhet inte återanvändas som livsmedel. De betraktas i gemenskapsrätten — bland annat i rådets direktiv 90/667/EEG av den 27 november 1990 om fastställande av veterinära bestämmelser om bortskaffande och bearbetning av animaliskt avfall och dess utsläppande på marknaden samt om förhindrande av sjukdomsalstrande organismer i foder av animaliskt ursprung samt om ändring av direktiv 90/425/EEG ((EGT L 363, s. 51; svensk specialutgåva, område 3, volym 36, s. 31), direktiv 90/667 har upphävts, efter det datum som fastställdes i det motiverade yttrandet, genom artikel 37 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1774/2002 av den 3 oktober 2002 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter som inte är avsedda att användas som livsmedel (EGT L 273, s. 1)) — som "animaliskt avfall" och, dessutom, som avfall tillhörande kategorin "högriskmaterial", vilket måste bearbetas vid anläggningar som godkänts av medlemsstaterna eller bortskaffas genom bränning eller nedgrävning. I samma direktiv 90/667 stadgas att detta material kan användas som foder för djur vilkas kött inte är avsett som livsmedel, men endast med tillstånd utfärdat av medlemsstaterna under de behöriga myndigheternas veterinära tillsyn.

93 Djurkadavren på den aktuella anläggningen kan således inte i något fall användas på sådana villkor att de undgår att definieras som avfall i den mening som avses i direktiv 75/442. Innehavaren av kadavren är tveklöst skyldig att göra sig av med dem, vilket innebär att materialet skall anses vara avfall.

94 Vad i förevarande fall i första hand gäller det gödselvatten som anläggningen genererar, framgår det av akten att det används som gödningsmedel i jordbruket och i detta syfte sprids på väl identifierade marker. Det lagras i en brunn i väntan på spridning. Den person som leder verksamheten vid den aktuella anläggningen avser således inte att göra sig av med det, varför detta gödselvatten inte utgör avfall i den mening som avses i direktiv 75/442.

95 Den omständigheten att "[a]nimaliska faeces, animalisk urin och gödsel (även använd halm) samt flytande avfall som uppsamlats separat och behandlats utanför produktionsstället" återfinns i den europeiska avfallskatalogen, bland "[a]vfall från råvaruproduktion inom jordbruk", påverkar inte denna slutsats. I detta allmänna omnämnande av stallgödsel beaktas nämligen inte under vilka omständigheter det används, vilket är avgörande för bedömningen av avfallsbegreppet. För övrigt klargörs i inledningen till bilagan i den europeiska avfallskatalogen att avfallsförteckningen är "icke-uttömmande", att den omständigheten "att ett material finns med i avfallskatalogen ... inte [betyder] att detta material betraktas som ett avfall i alla sammanhang" och att det "[e]ndast [är] om materialet utgör avfall enligt definitionen [som det är] av betydelse att det finns med i katalogen".

96 Kommissionens resonemang om att de riktlinjer för god jordbrukssed som har utarbetats av Andalusiens regionala regering och parlament i förevarande fall inte har iakttagits, och inte heller de högsta kvantiteter som får spridas enligt bilaga 3 till direktiv 91/676, saknar relevans för hur gödselvattnet skall betecknas med hänsyn till direktiv 75/442. Den omständigheten att spridningen av gödning vid den

omstridda anläggningen för svinuppfödning inte till alla delar är förenlig med dessa riktlinjer för god jordbrukssed och direktiv 91/676 skulle kunna innebära en underlåtenhet att uppfylla de skyldigheter som följer av sistnämnda direktiv, men den visar inte, ens om den skulle anses vara styrkt, att gödselvattnet släpps ut på ett okontrollerat sätt i omgivningen under sådana omständigheter att det kan anses vara avfall.

97 Eftersom kommissionen inte har gjort gällande något åsidosättande av direktiv 91/676 i detta avseende, utan nöjt sig med att åberopa en underlåtelse med hänsyn till direktiv 75/442, kan inte den anmärkning som avser ett åsidosättande av sistnämnda direktiv godtas, i den mån den avser gödselvatten.

98 Vad gäller, för det andra, de djurkadaver som har konstaterats förekomma på den aktuella anläggningen för svinuppfödning, vilka, såsom har sagts i punkt 94 i förevarande dom, skall betraktas som avfall i den mening som avses i direktiv 75/442, har den spanska regeringen inte desto mindre hävdat att dessa kadaver "redan omfattas av annan lagstiftning" och således faller utanför tillämpningsområdet för detta direktiv, med tillämpning av artikel 2.1 b iii i direktivet.

99 Domstolen har redan fastställt att begreppet "annan lagstiftning" kan avse såväl gemenskapslagstiftning som nationell lagstiftning som omfattar en avfallskategori som anges i artikel 2.1 b i direktiv 75/442, på villkor att denna lagstiftning, gemenskaps- eller nationell, avser hanteringen av nämnda avfall som sådant och att den leder till en miljöskyddsnivå som är åtminstone likvärdig med den som följer av direktivet (se domen i det ovannämnda målet AvestaPolarit Chrome, punkt 61).

100 Utan att det i förevarande mål är nödvändigt att uttala sig om den kritik som kommissionen formulerade vid förhandlingen mot domen i det ovannämnda målet

AvestaPolarit Chrome, har gemenskapslagstiftaren, vad gäller de djurkadaver som här är i fråga, antagit "annan lagstiftning" i gemenskapsrätten än direktiv 75/442, i den mening som avses i artikel 2.1 b i direktivet.

101 Direktiv 90/667 handlar nämligen bland annat om hanteringen av dessa kadaver, i deras egenskap av avfall. Det innehåller tydliga bestämmelser avseende denna avfallskategori, varvid det i synnerhet föreskrivs att de skall bearbetas vid godkända anläggningar eller bortskaffas genom bränning eller nedgrävning. I direktivet beskrivs till exempel de fall då avfallet, om det inte skall bearbetas, skall brännas eller grävas ned. Det preciseras även, i artikel 3.2, att avfallet får brännas eller grävas ned när "kvantiteten och avståndet inte gör det berättigat att ta vara på avfallet" och att "[n]edgrävning måste ske på tillräckligt djup för att hindra köttätande djur att gräva upp kadavren eller avfallet och på lämplig mark för att förebygga förorening av vattendrag eller andra miljöskador. Före nedgrävningen skall kadavren eller avfallet om så krävs begjutas med något lämpligt desinfektionsmedel som godkänts av den behöriga myndigheten." I direktivet föreskrivs även att medlemsstaterna skall genomföra kontroller och besiktningar och, i artikel 12, att veterinära experter från kommissionen i vissa fall får företa besiktningar på platsen, i samarbete med de nationella myndigheterna. I förordning nr 1774/2002, som antogs till följd av den hälsokris som galna ko-sjukan ledde till, och som trädde i kraft efter det datum då tidsfristen i det motiverade yttrandet löpte ut, fastställs än mer precisa krav avseende lagring, bearbetning och bränning av djuravfall.

102 Bestämmelserna i direktiv 90/667 handlar om den inverkan som bearbetning av djurkadaver har på miljön. Genom detaljnivån i dem kan en miljöskyddsnivå upprätthållas som är åtminstone likvärdig med den som följer av direktiv 75/442. De utgör således, tvärtemot vad kommissionen har hävdat i sin replik, "annan lagstiftning" som omfattar denna avfallskategori, varför denna kategori kan anses falla utanför tillämpningsområdet för nämnda direktiv, utan att det är nödvändigt att

pröva huruvida den nationella lagstiftning som den spanska regeringen har åberopat även den utgör "annan lagstiftning".

103 Direktiv 75/442 är således inte tillämpligt med avseende på djurkadavren i fråga. Eftersom kommissionen endast har gjort gällande att detta direktiv har åsidosatts, kan inte anmärkningen godtas i den mån nämnda kadaver avses.

104 Anmärkningen kan således inte godtas i någon del.

Direktiv 80/68

105 Enligt kommissionen framgår det av skrivelsen av den 20 juni 2001, genom vilken de spanska myndigheterna svarade på den formella underrättelsen, att det område som påverkades av den ifrågavarande anläggningen för svinuppfödning var förorenat med nitrater, vilka är ämnen som ingår i punkt 3 i förteckning 2 i direktiv 80/68, och att det inte genomfördes någon hydrogeologisk förhandsgranskning av området, i strid med artiklarna 3 b, 5.1 och 7 i nämnda direktiv.

106 Den spanska regeringen har emellertid med rätta gjort gällande att användningen av gödselvatten som gödningsmedel i de flesta fall svarar mot god jordbrukssed, och att det inte är ett "slutligt omhändertagande eller sådan deponering i syfte att slutligt omhänderta ämnena", i den mening som avses i artikel 5 i direktivet.

107 Dessutom vilar inte regelsystemet för skyddet av vatten mot föroreningar orsakade av stallgödsel på direktiv 80/68, utan på direktiv 91/676, vars syfte är just att

bekämpa vattenföroreningar orsakade av spridning eller utsläpp av stallgödsel och överdriven användning av handelsgödsel, ett regelsystem som innehåller sådana åtgärder för hanteringen som medlemsstaterna skall ålägga jordbrukarna att vidta. Om emellertid artikel 5 i direktiv 80/68 skulle tolkas så, att medlemsstaterna skall kräva att en förhandsgranskning görs, med bland annat hydrogeologiska undersökningar av det berörda området, för att gödselvatten, eller mer allmänt, flytande avfall från djuruppfödning, skall få användas som gödningsmedel i jordbruket, skulle de skyddsregelsystem som inrättas genom direktiv 80/68 delvis ersätta det i direktiv 91/676.

108 De spanska myndigheterna var således inte på grundval av direktiv 80/68 skyldiga att tillse att användningen i jordbruket av gödselvatten från den aktuella anläggningen för djuruppfödning blev föremål för det tillståndsförfarande som föreskrivs i direktivet, och inte heller skyldiga att under dessa omständigheter genomföra en hydrogeologisk undersökning i det berörda området.

109 Den anmärkning som avser ett åsidosättande av direktiv 80/68 skall således underkännas.

110 Av vad anförts följer att Konungariket Spanien har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter

— enligt artikel 5.2 i direktiv 91/271, genom att inte säkerställa att avloppsvatten från tätorten Vera fått genomgå en sådan behandling som föreskrivs i artikeln, det vill säga en behandling som är mer långtgående än den som föreskrivs i artikel 4 i direktivet, och

— enligt artikel 3.1, 3.2 och 3.4 i direktiv 91/676, genom att inte ange Mojácars flodmynning som känsligt område.

111 Talan ogillas i övrigt.

Rättegångskostnader

112 Enligt artikel 69.2 i rättegångsreglerna skall tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats. Enligt artikel 69.3 i samma regler kan domstolen, om parterna ömsom tappar målet på en eller flera punkter, eller om särskilda omständigheter motiverar det, besluta att kostnaderna skall delas eller att vardera parten skall bära sin kostnad.

113 Domstolen har i förevarande fall inte helt bifallit kommissionens talan.

114 Konungariket Spanien skall således förpliktas att ersätta två tredjedelar av de sammanlagda rättegångskostnaderna. Kommissionen skall ersätta den återstående tredjedelen.

115 Enligt artikel 69.4 i rättegångsreglerna skall Förenade kungariket bära sin rättegångskostnad.

På dessa grunder beslutar domstolen (tredje avdelningen) följande dom:

1) **Konungariket Spanien har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 5.2 i rådets direktiv 91/271/EEG av den 21 maj 1991 om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse, genom att inte säkerställa att avloppsvatten från tätorten Vera fått genomgå en sådan behandling som föreskrivs i artikeln, det vill säga en behandling som är mer långtgående än den som föreskrivs i artikel 4 i direktivet, och underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt artikel 3.1, 3.2 och 3.4 i rådets direktiv 91/676/EEG av den 12 december 1991 om skydd mot att vatten förorenas av nitrater från jordbruket, genom att inte ange Mojácars flodmynning som känsligt område.**

2) **Talan ogillas i övrigt.**

3) **Konungariket Spanien skall ersätta två tredjedelar av de sammanlagda rättegångskostnaderna. Europeiska gemenskapernas kommission skall ersätta den återstående tredjedelen.**

4) **Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland skall bära sin rättegångskostnad.**

Underskrifter